

Pavel Švec (ed.)

GENERÁL KAREL KUTLVAŠR

Hlas z vězení, paměť rodiny, svědectví historie

Pavel Švec (ed.)

GENERÁL KAREL KUTLVAŠR

Hlas z vězení, paměť rodiny, svědectví historie

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Petr Bjaček, Tomáš Jakl, Jindřich Marek, Michal Rak,
Karel Řehka, Eduard Stehlík, Pavel Švec, 2025
Photos © archiv KVV hl. m. Praha, archiv Penta, Petr Bjaček,
Národní archiv (f. Pražské povstání), sbírka ČsOL,
rodinný archiv, VÚA-VHA Praha, 2025
Cover Illustration © Žaneta Kortusová, 2025
Cover art © Žaneta Kortusová, 2025
Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2025

ISBN 978-80-278-0267-8 (print)

ISBN 978-80-278-1610-1 (ePub)

ISBN 978-80-278-1611-8 (mobi)

ISBN 978-80-278-1612-5 (pdf)

Obsah

PŘEDMLUVA	9
I. CESTA ODVAHY, SLÁVY I SMUTKU	13
Období 1913–1935: Ze statku do světa za slávou	14
Období 1935–1945: Soumrak nad Československem	24
Období 1945–1960: Ústup ze slávy.....	30
Rehabilitace	35
Stručný životopis sepsaný po druhé světové válce Karlem Kutlvašem	38
II. JELIZAVETA KUTLVAŠROVÁ.....	51
Zápisky z deníku.....	55
III. DOPISY V KRIMINÁLE	87
IV. O GENERÁLU KUTLVAŠROVI	139
Eduard Stehlík: Kutlvašr byl po obou válkách národní celebritou.....	140
Michal Rak: Legionáři jsou vzorem pravého a nezištného vlastenectví	155
Tomáš Jakl: Povstalci byli hrdinové všichni. Zaslouží náš obdiv	169

Petr Bjaček: Generál Kutlvašr zastupuje všechny, kterým v kritických dnech povstání velel	185
Jindřich Marek: Jsme malý národ, přesto hrdiny plýtváme	198
Karel Řehka: Zase tu bude hrdý, statečný a schopný národ v centru Evropy	209
V. VZPOMÍNKY	229
Legionář Václav Soukup: Moje vzpomínky na generála Karla Kutlvašra	232
Vzpomínka neznámého valdického vězně	236
Smuteční projev Rudolfa Ponerta z pohřbu Karla Kutlvašra	239
NEČEKANÁ ZPOVĚĎ.....	243
DODATEK	257

Předmluva

Bylo mi dvanáct let, když jsem poprvé začal silněji vnímat osobnost svého praprastrýce, generála Karla Kutlvašra. Krátce po pádu komunismu jeho jméno náhle přestalo být „nebezpečné“. Rodiče nám jeho dramatický osud, zakončený nespravedlivým odsouzením, nikdy netajili, ale nabádali nás, abychom o svém významném příbuzném ve škole raději nemluvili. Ač se to dnes může zdát těžko uvěřitelné, jméno Karla Kutlvašra bylo po dlouhá léta spojeno s perzekucí ze strany komunistických úřadů.

Můj dědeček Václav Švec byl v 50. letech 20. století nucen s rodinou uprchnout z rodného Havlíčkova Brodu, kde měl továrnu na stavební asfaltové izolace, do anonymnější Prahy, aby jeho synové měli vůbec nějakou životní perspektivu. Továrnu už v den komunistického puče v únoru 1948 převzal nucený správce, následovaly propagandistické útoky v „rudém tisku“, zastrašování, lživá obvinění a systematická šikana. Pro třídního nepřitele komunistů, navíc úzce spojeného s „nežádoucí osobou“, nebyla jiná cesta. Kdyby zůstal, musel by buď zradit své životní hodnoty, nebo čelit kriminalizaci, či dokonce likvidaci.

Dědečkův strýc Karel Kutlvašr byl legendárním velitelem československých legií v Rusku, jenž se z první světové války vrátil do

vlasti v čele nejelitnější legionářské jednotky. S mým dědečkem, tedy jeho synovcem Václavem Švecem, byli vrstevníky a zejména během druhé světové války udržovali velmi úzký kontakt. Dědeček také poskytoval útočiště manželům Kutlvašrovým i jejich známým z rodin důstojníků, kteří čelili pronásledování.

Válka vyvrcholila Pražským povstáním, největším bojovým vystoupením Čechů v moderních dějinách, kdy generál Kutlvašr stanul v jeho čele jako vojenský velitel. Povstalci nakonec po čtyřech dnech krvavých bojů donutili Němce ke kapitulaci. Hrdinu od Zborova, ze sibiřských bitev i odboje proti okupantům však paradoxně ten nejtěžší zápas teprve čekal. Tentokrát již nebyly nepřitelem armády rakouského či německého císaře, ruští bolševici nebo Hitlerovi nacisté, ale čeští komunisté se Stalinovými poradci v zádech. Odsouzení Karla Kutlvašra v roce 1949 na základě vykonstruovaných událostí velmi hluboce zasáhlo celou naši rodinu.

Tato kniha není pouhým životopisem, ale snaží se prostřednictvím různých vyprávění a fragmentů představit generála Karla Kutlvašra nejen jako vojáka, jehož osud odráží vzestupy i tragédie našeho národa ve složitém 20. století, ale také jako člověka, jehož životní příběh představuje niterný zápas o svobodu, slušnost a čest.

Osobní vzpomínky, autentické zápisky z deníku manželky Jelizavety Kutlvašrové, dopisy psané z vězeňských cel i rozhovory s vojenskými historiky vytvářejí obraz, který není ani černobílý, ani patetický. Je lidský, mnohovrstevnatý a chvílemi velmi bolestně opravdový. Představuje příběh od života na selském statku na Vysočině přes bojiště první světové války a sibiřskou anabázi československých legií až po drama Pražského povstání a následné temno komunistických žalářů.

Zápisky Jelizavety Kutlvašrové, jeho věrné životní družky, vypovídají o hlubokých ranách, které v osobním životě zanechalo

bezpráví a prožité utrpení. Dopisy Karla Kutlvašra z vězení adresované rodině nejsou pouze dokumentem doby, ale i svědectvím jeho vnitřní síly, pokory a statečnosti. Jsou však také připomínkou, jak snadno může být pošlapána svoboda a čest a jak složité se pravda domáhá spravedlnosti. Dědeček Václav, který bohužel zemřel dříve, než jsem se narodil, nesl tuto ránu v sobě po celý život. Stejně tak i další příbuzní. Ti pečlivě uchovávali vše, co mělo s generálem spojitost, a dědeček, který společně s Jelizavetou a dalšími z rodiny do poslední chvíle zoufale bojoval o strýcovo očistění, dokonce vytvořil generálovo životní leporelo. A bez jejich úsilí by tato publikace vůbec nemohla vzniknout.

V rozhovorech s vojenskými historiky rovněž vyvstávají důležité otázky: Jak chránit paměť? Jak nezapomenout? Jak žít, abychom nezhadili ideály, za které naši předci bojovali a pro které trpěli?

Dějiny nejsou anonymní. Tvoří je konkrétní lidé, jejich rozhodnutí, selhání i vítězství. Generál Karel Kutlvašr byl jedním z těch, kteří v nejtěžších chvílích obstáli – a to nikoli proto, že byli bezchybní, ale proto, že zůstali věrní svému svědomí.

Nechť je tato kniha hlasem těch, kteří už nemohou promluvit, a zároveň výzvou pro nás, abychom nezapomínali.

Plukovní hudba 1. čs. střeleckého pluku Mistra Jana Husí (rodinný archiv).

Velitelé 1. čs. střelecké divize na jaře 1919, sedící zleva major Antonín Hasal, velitel 2. čs. střeleckého pluku, generál Jan Sirový, velitel čs. vojska na Rusi, plukovník Karel Voženilek, velitel 1. čs. střelecké divize a podplukovník Karel Kutlvašr, velitel 1. čs. střeleckého pluku. Nad ním stojí zástupce velitele 2. pluku major Vojtěch Boris Luža (rodinný archiv).

Velitel 1. čs. střeleckého pluku Mistra Jana Husi podplukovník Karel Kutlvašr, Irkutsk 1919. Na prsou má zleva Řád Sokola s meči, britský Řád za vynikající službu (DSO) a ruský Řád sv. Jiří IV. stupně – nejvyšší vyznamenání, které během služby v Rusku obdržel (VÚA-VHA).

Karel Kutlvašr a jeho pobočník kpt. Josef Endt. Povoláním učitel, Endt vstoupil do čs. vojska v červnu 1916 a celou anabázi, včetně slavné zborovské bitvy, prodělal v řadách 1. čs. střeleckého pluku. Po návratu domů demobilizoval a vrátil se do školství (sbírka ČsOL).

Se svou budoucí ženou Jelizavetou Jakovlevou (tehdy 17letou) se Karel Kutlvašr seznámil počátkem roku 1919 v Kansku (rodinný archiv).

obhajobu v předem rozhodnutém procesu dokončil a po vynesení drastického doživotního rozsudku Kutlvašrovy příbuzné ujistil, že jednou – až bude příhodnější doba – jim osvětlí celé pozadí události. Bohužel k tomu nedošlo, v dubnu 1959 zemřel.

Soud kromě trestu vězení rozhodl také o degradaci generála Kutlvašra a konfiskaci majetku. Finanční odbor Obvodního národního výboru Praha-Dejvice následně provedl v bytě na Hanspaulce, kde byl Karel Kutlvašr zatčen, soupis předmětů a svršků náležejících odsouzenému a 30. srpna 1949 uspořádal na témže místě veřejnou dražbu.

Záhy začaly úřady tlačit na generálovu manželku, aby byt v činžovní vile uvolnila. Nábytek, bedny s knihami a další vybavení, které patřilo Jelizavetě, skončilo na různých místech, největší část pak v Kolíně v garáži vzdálenější příbuzné. Zde byly věci uskladněny až do roku 1969, kdy část putovala do nového Jelizavetina panelákového bytu ve Varnsdorfské ulici na pražském Proseku.

Sama se v té době mohla živit jenom příležitostnými pracemi. Pracovala postupně ve firmě Orion v balírně čokoládových bonbonů, v obchodním centru Diamant na Václavském náměstí se starala o sklad porcelánu, na stavbě takzvaného mostu inteligence v pražském Braníku sbírala kovový odpad, uklízela v okolí Švermova mostu, pracovala jako slévačka ve firmě Motex, zde se naučila pracovat na frézce, vrtačce i soustruhu, v podniku Vкус pracovala jako švadlena a v Družstvu invalidů opravovala deštníky.

Jelizavetiny autentické vzpomínky se dochovaly ve formě občasného deníku, který zachycuje klíčové okamžiky jejího života od roku 1948 do roku 1971. Točí se nejen kolem zlomových historických událostí, jako je převzetí moci komunistů či okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968, ale i dramatických okamžiků osudu jejího manžela. Vzpomínky zachycují

chvíle jeho zatčení, čekání na rozsudek či naopak propuštění po více než jedenácti letech kriminálu. Ze zápisů je cítit silné pouto nejen ke „Karlíčkovi“, jak generála láskyplně oslovovala, ale i vůči její sestře Konkordii neboli Kotince či Kotě.

Jelizaveta Kutlvašrová zemřela 5. července 1980 v Praze. Pochována je spolu se svým manželem na Olšanských hřbitovech.

Zápisky z deníku

5. května 1948

Strašné dny, otřásající dny. Jako důsledek únorového převratu bylo po ukončení kurzu pro vyšší velitele dáno do výslužby 26 generálů, mezi kterými se ocitl také Karlíček. Očekával to, chování generálů nasvědčovalo absolutní rozbitost, nedůvěru, dezorientaci a podobné věci. Po ukončení kurzu jsme jeli do Špindlu, kde Karlíček neměl stání, a za dva dny odjel do Brna, kde, jak se potom ukázalo, na něj čekaly rozkazy odejít na dovolenou. Nu a pak už každý den přinášel jen špatné zprávy.

16. července 1948

Smrt Jana Masaryka a další a další události, jedna senzačnější než druhá, nakonec abdikace prezidenta, volby, které málem sprovoďily ze světa každého čestného člověka, nové prezidentské volby a nedůstojné komedie kolem toho. Přípravy k sokolskému sletu a samotný slet zalitý nepřestávajícím deštěm byl rámcem nejvíce odpovídajícím vzrušené náladě posledních měsíců a dnů...

Každý den přináší jen špatné a zlověstné novinky. Spousty lidí odchází do vyhnanství. Standard státu a každého jednotlivce upadá čím dál tím níže a níže. Nemáme na trzích skoro žádné zboží, poži-

Kontakt vězňů totalitního komunistického systému v Československu ve 40. a 50. letech 20. století s vnějším světem byl přísně omezený, kontrolovaný a často byl zcela přerušen. Pro politické vězně, kteří byli považováni za „nepřátele lidového státu“, byla izolace obzvláště tvrdá, což mělo za cíl zlomit jejich psychickou i fyzickou odolnost. Ti, kdo byli odsouzeni za údajnou velezradu, špionáž nebo jiné podobné zločiny, čelili mimořádně tvrdým podmínkám.

Generál Karel Kutlvašr strávil ve skličující samotě temnic mnoho dlouhých měsíců a v otřesných poměrech různých nápravných zařízeních přes deset let života. Dva roky byl vězněn na Mírově (1949–1951), necelý rok ve vojenské trestnici v Opavě (1951–1952), více než rok strávil ve vyšetřovací vazbě Krajského soudu v Ostravě (1952–1953), šest let v Leopoldově na Slovensku (1953–1956) a v závěru na pražské Ruzyni (1959–1960).

Jako mladík nasazoval život během průzkumných vpádů na nepřátelském území a v krutých bitvách první světové války, jako zralý muž pak při odbojové činnosti za nacistické okupace a během Pražského povstání, ale nakonec se mu málem stal osudným nelítostný komunistický kriminál.

Možnost psát dopisy byla pro vězně zpravidla striktně omezena a podléhala cenzuře. Obsah korespondence musel být neutrální, bez zmínky o podmínkách ve věznici nebo jiných citlivých tématech. Rovněž dopisy od rodiny vězni dostávali velmi sporadicky. Tato přerušená komunikace vedla k pocitu osamocení a odcizení a mnohdy měla devastující psychologické dopady.

Vězeň Karel Kutlvašr si přál od svých příbuzných dostávat stručné zprávy z domova, informace o široké rodině, lidech, které znal. Jenom tak mohl být alespoň na dálku se svými blízkými. Ačkoliv cenzura zapovídala sebemenší náznaky kritiky na adresu

režimu, dochovaná korespondence zachycuje těžké časy Kutlvašrovy domoviny v dobách násilné kolektivizace a znárodnování. Generál pocházel ze sedlácké rodiny na Vysočině a jeho dva bratři i dvě sestry měli svá poměrně rozsáhlá hospodářství. Nejstarší bratr Václav Kutlvašr pokračoval v práci na rodinném statku a polnostech v Michalovicích. Starší bratr Josef Kutlvašr skončil jako bezdětný velkostatkář v Dědibabech nedaleko Kralup nad Vltavou.

Na všechny tvrdě a neúprosně dopadl nedostatek pracovních sil, které odčerpávala nově zakládaná Jednotná zemědělská družstva, a systém povinných dodávek, což byl jeden z hlavních nástrojů kolektivizace zemědělství; jedním z cílů bylo zajistit centrální přídělový systém potravin. A také sloužil jako nástroj nátlaku na soukromé rolníky.

Bratr Josef Kutlvašr byl v roce 1951 pravděpodobně právě za nesplnění povinných dodávek uvězněn na tři měsíce. Když byl za mřížemi, zemřela mu těžce nemocná manželka Zdena, o kterou nemohl pečovat.

Synovec Václav Švec (syn Karlovy sestry Marie), majitel továrny na asfaltové izolační materiály v Havlíčkově Brodě a cihelny v Sadské u Nymburka, s příchodem komunistů k moci o své podniky přišel a živil se jako úředník. Přes chatrné zdraví ho úřady nutily nastoupit do výroby. Perzekuci a šikaně tak čelila v podstatě celá široká rodina.

Byť jsou následující publikované dopisy a lístky jen drobným fragmentem, ukazují nejen osobní rozměr postavy generála Karla Kutlvašra a jeho prostý vztah k lidem, které měl rád, ale jsou i důležitým dokladem kruté a nespravedlivé etapy našich dějin, která nesmí být zapomenuta.

Karel Kutlvašr strávil v nespravedlivém žaláři 11 let, 4 měsíce a 22 dní. V květnu 1960 byl propuštěn na základě amnestie prezidenta republiky.

„Jedenáct let života uběhlo. Krutě. Trest nezasloužený. Výsledky na StB mne naučily nebáti se říkat pravdu, alespoň dosud, co bude dál, nevím. Nejsem otřesena horami pomluv a nařknutí, nejsem zničena lidskou zbabělostí, jsem jen jako ve svědomitém tréninku. Má duše je klidná. Mám jen strach o Karlíčka,” zapsala si těsně před propuštěním Jelizaveta Kutlvašrová.

A později vzpomenu i okamžiky propuštění.

„Velký byl náš údiv, když Karlíček, kterého jsem přivezla domů, nic si nevzal z připraveného oběda. Že prý první den na svobodě nevezme ani jedno sousto do úst a druhého a třetího dne držel tzv. trestní dávku. Nikdy nezapomenu na slzy v očích a krátkou větu, kterou Karlíček pronesl, když poprvé stanul na prahu našeho bytečku: „Věděl jsem, že mizerně bydlíš, ale že až tak...”“

Karel Kutlvašr byl jen několik málo dní na svobodě, když Jelizaveta zapsala do návštěvní knihy rodiny Kutlvašrova synovce Václava Švece: „Tak tedy začíná třetí fáze našeho života, buď k nám milostiv, laskavý Pane Bože!”

Vyslyšena nebude.

Ačkoliv bylo generálovi Kutlvašrovi po návratu z vězení již pětadesát let, byl mu odepřen starobní důchod. Musel si tedy přivydělávat jako hlídač v Jízdně Pražského hradu. Ale brzy ho vyhodili, protože se s ním návštěvníci dávali do řeči. Vzal proto místo nočního vrátného v Nuselském pivovaru. Jeho zdravotní stav se však zhoršoval. Dlouholetý pobyt v komunistických žalářích si vybral svou daň.

Legendární velitel Karel Kutlvašr zemřel náhle 2. října 1961 při rutinní zdravotní prohlídce v motolské nemocnici.

V rodinné pozůstalosti se například dochovaly vzpomínky legionáře v Rusku a příslušníka České družiny Václava Soukupa, které sepsal v roce 1961 pro krajský tisk v brazilském Rio de Janeiro. Zázitky sepsal třeba i spoluvězeň z valdického vězení, jehož jméno se však bohužel nepodařilo dohledat. I tak jsou cenným svědectvím nejtragičtější etapy Kutlvašrova života. V rodinném archivu se dochoval i přepis smuteční řeči, kterou na pohřbu generála pronesl přítel Rudolf Ponert.

Dne 5. května 2025 byl za účasti ministryně obrany ČR Jany Černochové, náčelníka generálního štábu AČR Karla Řehky, zástupců investora ze společnosti Penta a místní samosprávy a dalších hostů odhalen v bývalém Nuselském pivovaru Pomník generála Karla Kutlvašra (archiv Penta).

Dodatek

Příběh generála Karla Kutlvašra není dávnou minulostí, ale prolíná se do současnosti. V roce 2025, tedy osmdesát let od Pražského povstání a více než půl století od Kutlvašrovy smrti, vznikl v Praze jeho pomník. Velitelský prapor navržený Ondřejem Tichým stojí v areálu bývalého Nuselského pivovaru. Tedy na v místě, kde někdejší hrdina dvou odbojů musel na sklonku života pracovat jako noční hlídač.

Generálu Kutlvašrovi se věnuje i obšírný dokument režiséra Olivera Maliny *Němci měli tanky, Češi barikády*, který měl v květnu 2025 premiéru. Sadu generálových vyznamenání získalo na konci roku 2024 do svých sbírek Armádní muzeum na pražském Žižkově a poprvé je představilo v dubnu 2025 na výstavě „1945 Voláme všechny Čechy!“.

Významným počinem je rovněž udělení čestného názvu Pěší rotě Aktivní zálohy při Krajském vojenském velitelství hlavního města Prahy „Generála Karla Kutlvašra“ v říjnu 2022.

Vojenský historik Eduard Stehlík mimo jiné připomíná osvědčenou taktiku totalitních systémů: Aby bylo možné národ snáze ovládnout a manipulovat s ním, je nejprve nutné zlikvidovat jeho živé hrdiny, poté zbourat pomníky těm, ke kterým může vzhlížet,

a nakonec lidem vnutit pocit, že ani žádné hrdiny nemají a jako národ tedy nestojí za nic.

Příběh generála Kutlvašra je důkazem, že ani ustavičná a zarputilá snaha totalitního režimu o vymazání jeho jména a činů z paměti národa nebyla úspěšná. Že zlo, kterému čelil, nemá poslední slovo.

Další hrdinové však na své zadostiučinění stále čekají.

Pavel Švec (ed.)

GENERÁL KAREL KUTLVAŠR

Hlas z vězení, paměť rodiny, svědectví historie

Napsali Petr Bjaček, Tomáš Jakl, Jindřich Marek, Michal Rak,
Karel Řehka, Eduard Stehlík, Pavel Švec

Obálku navrhla a nakreslila Žaneta Kortusová.

Fotografie archiv KVV hl. m. Praha, archiv Penta, Petr Bjaček,
Národní archiv (f. Pražské povstání), sbírka ČsOL,
rodinný archiv, VÚA-VHA Praha.

Redakce Michal Rak.

Jazyková korektura Eliška Tersago.

Vydalo Nakladatelství Epoque s. r. o.,

Kaprova 12, 110 00 Praha 1,

v roce 2025 jako svou 1055. publikaci.

První vydání, 264 stran.

Sazbu a litografii provedl Lumír Kaděra.

Vytiskl Finidr, s. r. o.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy **Nakladatelství Epoque** můžete zakoupit
u svého knihkupce nebo si je lze objednat s 25% slevou přímo u nás:
v e-shopu na adrese: **www.epocha.cz**,
e-mailem na adrese: **objednavky@epocha.cz**,
písemně na adrese: **Kaprova 12/40, 110 00 Praha 1 – Staré Město**,
nebo telefonicky na čísle: **737 195 997**.